

გია არგანაშვილი

თსუ შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

„ფარული კონფლიქტი აკაკი წერეთლის პოემა „გამზრდელში“

უკანასკნელ წლებში, პოლიტიკური მიზანშეწონილობის (აფხაზეთის თემა) და საზოგადოებრივი ინტერესის გათვალისწინებით, აკაკი წერეთლის ლიტერატურული მემკვიდრეობიდან მწერლის შემოქმედების პირობით სარეიტინგო სიაში (უპირველესად კი მკითხველის თვალში) ყველაზე მაღალ ნიშნულზე მისმა პოემა „გამზრდელმა“ დაიმკვიდრა თავი.

ამ პოემისადმი ინტერესი სოციალურ ქსელშიც იგრძნობა. თუმცა ზოგიერთ მკითხველს ტექსტის მხატვრულ ღირებულებებზე მეტად სიუჟეტის ნამდვილობის ამბავი უფრო აინტერესებს და საკუთარი ცნობისმოყვარეობის დასაკმაყოფილებლად სწორედ ამ მიმართულებით იღრმავებს ცოდნას.

ნებისმიერ შემთხვევაში, მათი მცდელობაც მაინც პოემის უკეთ გაცნობასა და მის პოპულარობას ემსახურება. თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ მხატვრულ ნაწარმოებში მასალის (რეალური ამბის) წინ წამოწევის ტენდენციამ შესაძლოა გარკვეულად დააზიანოს ლიტერატურულ ტექსტის მხატვრული ღირებულება და ყურადღების მიღმა დატოვოს ის ზოგადსაკაცობრიო პრობლემები, რომლებიც ამ პოემაში იგრძნობა.

ჩვენი კვლევის მიზანი კი სწორედ პოემის მაღალმხატვრული დონის ჩვენება და იმის მცდელობაა, რომ ნაწარმოებში დასმული ყოფითი პრობლემების მიღმა მკითხველმა ის ფარული დაპირისპირებაც დაინახოს, რომლის არსებობა ნაწარმოებს კლასიკური ლიტერატურის საუკეთესო ნიმუშებს შორის უმკვიდრებს ადგილს.

მკითხველი უთუოდ დაინტერესდება, თუ რა ფარულ კონფლიქტზეა საუბარი?

ჩვენ ვფიქრობთ, ნაწარმოების მთავარი მოტივი, რომელსაც ბათუსა და საფარ-ბეგს შორის მტრობა აჩენს, მხოლოდ მოსამზადებელი სამუშაოა იმ ღრმად დაფარული კონფლიქტის საჩვენებლად, რომელსაც ბათუსა და ჰაჯი-უსუპს შორის მსოფლმხედველური დაპირისპირებაში ინვეს.

ამის დასაბუთება კი პერსონაჟთა ხასიათის კვლევას, კლასიკურ ლიტერატურულ ტიპებთან მათი მსგავსების ჩვენებას, იდენტობის განსაზღვრას და კონკრეტული იდეისთვის მათი ქმედების მოტივაციის ახსნას ითხოვს.

მსჯელობის დროს ჩვენ დავეყრდნობით ლიტერატურული ტექსტების (აკაკი წერეთლის „გამზრდელი“ და ილია ჭავჭავაძის „განდეგილი“) შედარებითი ანალიზის მეთოდს, რაც საშუალებას მოგვცემს უფრო ღრმად ჩავიხედოთ პერსონაჟთა ხასიათში და ნაწარმოების მთავარ იდეასაც ჩავწვდეთ.

მკითხველს კი შევახსენებ, რომ ამ ორ ნაწარმოებს შორის მსგავსება თავიდანვე შენიშნა ქართულმა კრიტიკამ.

*

აკაკი წერეთლის პოემა „გამზრდელში“ ისეთი მოულოდნელობით იჭრება პერსონაჟთა შორის ღრმა და ემოციური კონფლიქტი, რომ მკითხველიც, ერთი მხრივ, ბათუს მიმართ თანაგრძნობის, ხოლო, მეორე მხრივ, საფარ-ბეგის დასჯის სურვილით ენთება და ერთგვარ იმედგაცრუებასაც კი გრძნობს, როდესაც აფხაზ ჭაბუკში შურისძიების წყურვილი ცხრება და შეურაცხყოფილი და ღირსებაშელახული ქმარი ძიძიშვილის მოქმედებაზე პასუხს გამზრდელ-მოძღვრისგან ითხოვს.

ბათუს ამ მოთხოვნის აღსრულება გარკვეულ დროს მოითხოვს და იქმნება იმის საშიშროება, რომ ტექსტში თხრობის დინამიკა შენელდეს, თუმცა ავტორი გრძნობს, რომ მკითხველის მოთმინების ძაფიც მეტისმეტადაა დაჭიმული და მხოლოდ სამართლიანობის მყისიერი აღსრულება იხსნის მას განყვეტისაგან.

მართალია, ჰაჯი უსუბის მხრიდან დამნაშავის მიმართ გამოტანილი „სასჯელი“ ოდნავადაც კი ვერ პასუხობს ჩვენს მოლოდინს, მაგრამ პოემის ამგვარი მოულოდნელი და გაუგონარი დასასრული სულ სხვა საფიქრალს აღუძრავს მკითხველს. რჩება შთაბეჭდილება, რომ კლასიკური ლიტერატურისთვის ესოდენ ნაცნობ დანაშაულზე (მეგობრის ღალატი, ადათის დარღვევა) სასჯელი ტრადიციული სქემიდან ამოვარდა და ჩვენი შეფასების საზღვრებს გასცდა.

ბუნებრივია, გამზრდელის ქმედებამ ჩვენში კიდევ უფრო გაამყარა იმის განცდა, რომ ჰაჯი-უსუბი არ მხოლოდ სრულიად უდანაშაულო მსხვერპლია (ავტორიც ხომ შეეცადა მისი ბრალი გაექარწყლებინა), არამედ პოემის ტრადიციული სამკუთხედისთვისაც

ერთგვარად „ზედმეტი“ პერსონაჟია. ამ პირობებში მისი კონფლიქტის სამართლებრივ მხარედ წარმოდგენა და პოემაში არსებულ ფარულ კონფლიქტზე საუბარი სიტუაციის ოდნავ განსხვავებული კუთხით დანახვას და პერსონაჟთა ფსიქო-სოციალური პორტრეტის შექმნას მოითხოვს, რაც მის მხატვრულ ინტერპრეტაციას უნდა დაეყრდნოს.

როგორც აღვნიშნეთ, პოემის არსში გარკვევა მხოლოდ სხვა ტექსტთან შედარებითი ანალიზის მეთოდის გამოყენებით მიგვაჩინია შესაძლებლად და შედარების ობიექტად აქ ილია ჭავჭავაძის პოემა „განდეგილი“ გვესახება. მკითხველს კი შევახსენებ, რომ ამ ორ ტექსტს შორის მსგავსება ჯერ კიდევ მეცხრამეტე საუკუნეში შენიშნეს, შემდეგ ამ საკითხს გურამ ასთიანიც ჩაუღრმავდა, ამ რამდენიმე წლის წინ კი ჟურნალ „ახალ საუნჯეში“ (2 იანვარი, 2013) გამოვაქვეყნე ნერილი („ორი პოეტი - ორი განდეგილი“), რომელშიც საუბარი იყო ამ ორი პოემის მსგავსებაზე და გამოთქმული იყო ვარაუდი, რომ სწორედ აქ გაგრძელდა (დასრულდა?) ის შემოქმედებითი „შინაური პოლემიკა“, რომელიც ილია ჭავჭავაძესა და აკაკი წერეთელს შორის, მათი ლიტერატურული მოღვაწეობის გარიჟრაჟზე (ერთი მხრივ, ილია ჭავჭავაძის „პოეტში“ (1860 წ.), ხოლო, მეორე მხრივ, აკაკი წერეთლის ამავე სახელწოდების ლექსში („პოეტი“, 1986 წ.) დაიწყო.

„მკითხველს კარგად ახსოვს ილია ჭავჭავაძის ეს ლექსი („პოეტი“), რომელშიც ავტორმა თავისი იდეური მრწამსი და საკუთარი აზრი პოეტისა და პოეზიის დანიშნულებაზე ჩამოაყალიბა. მოგვიანებით, აკაკი წერეთელმა იმავე სახელწოდების ლექსში, ერთგვარი შეკამათების ფორმით, საგრძნობლად განსხვავებული თვალსაზრისი შესთავაზა მკითხველს. თითქოსდა ორი შემოქმედის მსოფლმხედველური სხვადასხვაობა არც უნდა გამხდარიყო სალაპარაკო, მაგრამ მკითხველმა იგრძნო, რომ ამ მოკლე პოეტური ფორმულირებების მიღმა კონკრეტული რეალობა - მიმართულება გზისა და ქვეყნის სამომავლო პერსპექტივა ისახებოდა [არგანაშვილი 2013: 86].

„მე ცა მნიშნავს და ერი მზრდის,
მინიერი ზეციერსა;
ღმერთთან მისთვის ვლაპარაკობ,
რომ წარვუძღვე წინა ერსა“
[ჭავჭავაძე 1987: 103].

ილია ჭავჭავაძის ამ ერთ სტროფშიც კარგად ჩანს, რომ პოეტის მისეული ხატი ერის წინამძღოლის სახეს წარმოგვიდგენს და ბიბლიური მოსე წინასწარმეტყველის მისიას იტვირთებს.

უნდა ვიფიქროთ, რომ ამგვარი ამბიციური აზრი მეცხრამეტე საუკუნის მკითხველშიც ერთგვარ შემწყნარებლურ ღიმილს იწვევდა და ამ ირონიულმა „ღიმილმაც“ არ დააყოვნა, როდესაც აკაკი წერეთელმა თავისებურად გაიაზრა თანამოკალმის ეს პოეტური სურვილი: „საკვირველია, ნახევარ საუკუნეზე მეტია, რაც მე ლექსებს ვწერ, სხვა ხელობა არა მაქვს რა და ერთხელაც არ მახსოვს, რომ ღმერთი დამლაპარაკებოდეს!“

ხოლო იმავე სახელწოდების ლექსში თავად აკაკი წერეთელმა უფრო მეტი მოკრძალება გამოიჩინა და პოეტის დანიშნულებად ცასა და მიწას შორის უბრალო შუაკაცობა გამოაცხადა:

„თქვენ რომ გგონიათ, ის არ ვარ,
სხვებს რომ ჰგონიათ, არც ისა!
შუაკაცი ვარ უბრალო,
ხან მიწისა ვარ, ხან ცისა“

[წერეთელი 1988: 303].

ამ ლიტერატურული პოლემიკის მიუხედავად, ამ ორ ლექსში გაცხადებულ მსოფლმხედველობებს შორის მსგავსება უფრო მეტი ჩანდა, ვიდრე განსხვავება. რადგან მათი მიზანი და მოწოდება საერთო იყო, მათი შემოქმედებითი გზაც მოჩვენებითად გაიყო, რათა ბოლოს ისევ ერთ ადგილზე მორკალულიყვნენ და ერთმანეთს შეხვედროდნენ, როგორც ერთგვარი ანალიზი და შეფასება მათ მიერ განვლილი შემოქმედებითი ცხოვრებისა.

„გამზრდელისა“ (აკაკი წერეთელი) და „განდეგილის“ (ილია ჭავჭავაძე) განხილვას ჩვენ სწორედ იმ მსგავსებით დავინწყებთ, რომელიც ამ ორი პოემის მთავარ პერსონაჟებს აერთიანებს და რასაც ერთი შეხედვითაც ამჩნევს მკითხველი:

„ერთი ვინმე ახალგაზრდა
აფხაზია, ამ მთის შვილი,
რთულ ცხოვრების უარმყოფი,
მცირედითაც კმაყოფილი“

[წერეთელი 1960: 176].

ამის შემდეგ კი მხოლოდ სტროფის მარცვლების რაოდენობა და სარიტმო წყვილი იცვლება, სხვა მხრივ, თითქოს ერთი და იგივე პერსონაჟის დახასიათება გრძელდება, ისე ბუნებრივად ებმის ეს ორი სტროფი ერთმანეთს:

„განშორებია ამ ნუთისოფელს,
სად ყოვლი ნიჭი მაცდურებაა,
სად თვით სიტურფე და სათნობა
ეშმაკის მახე და ცთუნებაა“

[ჭავჭავაძე 1987: 257].

მე მგონი, ეჭვს არ იწვევს, რომ ორივე მათგანი (ბათუ და ბერი) თავისებურად განდევნილია. ორივე მათგანი გაცილებულა ამქვეყნიური ცხოვრების ამაოებას. ბერი გამოქვაბულს შეხიზვნია, ბათუ – ფაცხა-მღვიმეს (ისიც გამოქვაბულია). ბერი უზენაესთან საუბრობს და ღვთის კარნახს ემორჩილება. ბათუ კი (ნაზიბროლას ფიქრში) ცასა და ქვეყანას შუამავალობს (შეუძლებელია, აქ მკითხველს კიდევ ერთხელ არ გაახსენდეს ამ ორი შემოქმედის გაცხადებული მსოფლმხედველობა).

როგორც ვხედავთ, „განდევნილის“ ბერი ცოდვილი სამყაროს შვილია და ის კაცობრივი ბუნების დათრგუნვის ფასად ეზიარება უმაღლეს ღირებულებას. ბათუს კი სწორედ პირველყოფილი ადამიანური სილალე ანიჭებს კმაყოფილებას. თუმცა მისი ეს მდგომარეობა მაინც ილუზიურია, რადგან საზოგადოების მხრიდან ცალკეული ინდივიდის მიმართ ყოველთვის მოქმედებს მიზიდულობის ძალა (ისევე როგორც მთელისა და მისი ნაწილის), რაც მუდმივ დაძაბულობას ქმნის და შინაგანი კონფლიქტის მიზეზს აჩენს.

მინდა ორი ნაწყვეტი კიდევ შევთავაზო და ამ ორ პოემას შორის კიდევ ერთ სიტუაციურ მსგავსებაზე მივანიშო მკითხველს. მოსალოდნელი საფრთხის წინ ბუნების მრისხანება ისეთ უეჭველს ხდის მათ შორის კავშირს, რომ საფუძველი გვაქვს ვიფიქროთ, ერთ-ერთი ავტორის მხრიდან სრულიად შეგნებულ ქმედებასთან გვაქვს საქმე. ვინაიდან აკაკი წერეთელმა მხოლოდ თხუთმეტი წლის შემდეგ გამოაქვეყნა ეს პოემა, სავარაუდოდ, სწორედ მან გამოიყენა ეს მსგავსება, როგორც ლიტერატურული ხერხი, რითაც ნაწარმოების ნაკითხვის ახალი სტრატეგია და განსხვავებული ხედვის კუთხე შესთავაზა მკითხველს:

„დაიძრა მძლავრი, უზარმაზარი,
ცაზედ განერთხო და გაიშალა,
და იქ, თითქო მტერს შეეჯახაო,
ჭექა-ქუხილით დაიგრიალა.
შეირყა მთელი ცა და ქვეყანა
იმა ჭექით და იმა ქუხილით,
ცა აირია, დაბნელდა უცებ
და წამოვიდა სეტყვა შხუილით.
ქუხვა და ჭექა, ელვა და სეტყვა,
არევ-დარევით ღრუბლების სრბოლა,
ქართა, ან გრიგლად რადმე ქცეულთა,
ზარით და ზათქით კლდეებში ქროლა, -
ესე ყოველნი, ერთად რეულნი,
ჰგვანდნენ ცით ვლენილს რისხვას ღვთისასა,
თითქო ღმერთი სჯის ქვეყანას ცოდვილს
დღეს მას საშინელს განკითხვისასა“

[ჭავჭავაძე 1987: 260].

მკითხველს ალბათ არ სჭირდება იმის შეხსენება, რომ გარკვეული ადამიანური საფრთხის წინ ბუნების მრისხანება მოვლენებში ღვთის ჩარევას, მის განგებულებას ადასტურებს. ამ მხრივ, ორივე ლიტერატურული ტექსტი ბიბლიურ სქემას ეყრდნობა.

„ბნელა ისე, რომ აღარ ჩანს
თითი, თვალთან მიტანილი!...
ცა მრისხანებს, ელვა-ჭექამ
ნადირსაც-კი უფრთხო ძილი!...
ქარი ზუის გულსაკლავად,
წვიმა უშვებს კოკის პირად;
ხან აქ, ხან იქ მთა-ღრეებში
გავარდება მეხი ხშირად.
თითქოს მართლა თვით ჯოჯოხეთს
აუშვია ქვეყნად ზარი!
აიტანა შიშის ქარმა
თანასწორად მთა და ბარი!“

[წერეთელი 1960: 178]

ბუნების ასეთი მრისხანების ჟამს საფრთხე ორივე „განდგინილს“ ერთნაირად ემუქრება. აფხაზ ჭაბუკს („აკაკი წერეთელი

„გამზრდელი“) ძიძიშვილის, ხოლო ბერს (ილია ჭავჭავაძის „განდეგილი“) ლამაზი ქალის სახით.

მწყემს ქალს (ილია ჭავჭავაძის „განდეგილი“) ბერში არსებული წინააღმდეგობის გამჟღავნების ფუნქცია აკისრია (ამიტომ ქალს სახელიც არა აქვს). ბერის დაცემის მიზეზი მხოლოდ და მხოლოდ მასშია და ტექსტში დახატული შემადრწუნებელი გარემოც ადამიანის სულიერი სამყაროს ნგრევის მაუწყებელ საგანგაშო ხმაურად ისმის.

რაც შეეხება ბათუს (აკაკი წერეთლის „გამზრდელი“), ჩვენ ვიცით, რომ ძიძიშვილის სტუმრობა მისთვისაც არანაკლებ საფრთხისშემცველი აღმოჩნდა და აქ ბუნებრივად ჩნდება კითხვა, რატომ ვერ იგრძნო ბათუმ ეს საშიშროება, რატომ დაუშვა მოსალოდნელი უბედურება აფხაზმა ჭაბუკმა ?!

პოემის ტექსტში თავიდანვე იგრძნობა, რომ ბათუმ ცალმხრივად განსაჯა საფარ-ბეგის საქციელი. ვერ გააცნობიერა, რომ მას შემდეგ, რაც ძიძიშვილმა უკუღმართი საქმე (ქურდობა) იკისრა, ის აღარ იყო მისი სულიერი ძმა და მოყვასი, რომლის ნდობაც შეიძლებოდა... მაგრამ ბათუ არა თუ ხელს უმართავს მას ცუდ საქმეში, არამედ ამ უკადრებელი საქმის აღსრულებას თვითონვე იკისრებს. გამართლებასაც უძებნის საფარ-ბეგის საქციელს და ამის მიზეზად სიყვარულს ასახელებს.

ტექსტში თითქოს უცნაურად და უპირობოდ არის გაიდვალებული ქალისადმი სიყვარული თუ გატაცება. თუმცა ეს სრულიად ბუნებრივია. ბათუ, თავისი მსოფლმხედველობით და ცხოვრების წესით, იმდენად ახლოს დგას „პირველ ადამიანთან“, არ გვიკვირს, თუ მასში მცნებებზე მეტად თავისუფალი ადამიანის ინსტინქტი უფრო მუშაობს.

მომხდარი ტრაგედიის შემდეგ კი ბათუ თავზარდაცემულია და ფიქრობს ამ ყოველივეს ლოგიკური ახსნა მოუძებნოს:

„ყოველგვარი მოსავალი
კაცის თავზე უნებური,
ღვთის რისხვაა, ტყვილად ბედს
რას უჩივი, რით ემდური?“

[წერეთელი 1960: 184]

მისი ბრალდება ღვთის მიმართ („ღვთის რისხვა“) აშკარად უმოტივაციო, თუმცა ლოგიკურია, რადგან ბათუ („ძველი დღის ადამიანი) დამნაშავეს, ბერისგან (ილია ჭავჭავაძის „განდეგილი“ განსხვავებით) ის საკუთარი თავის „გარეთ“ ეძებს.

მართლაც, იმ განსაცდელში, რომელიც ბათუს ოჯახს დაატყდა თავს, მთავარი დამნაშავე საფარ-ბეგია. აქ მკითხველსაც კი უჭირს პასუხისმგებლობის ბათუზე გადანანილება და მასთან ერთად უღრმავდება საფარ-ბეგის ცოდვის პირველმიზეზს.

ბათუ იცნობს საფარ-ბეგის ცხოვრების ერთ ნაწილს, რომელიც მან ბათუსთან ერთად გაატარა (სავარაუდოდ, ეს ბავშვობაა), ეს ძიძიშვილის ცხოვრების ის ნაწილია, რომელსაც ბათუ ენდობა, მაგრამ რჩება საფარ-ბეგის ცხოვრების მეორე პერიოდი, რომელიც მან საზოგადოებაში გაატარა და რომელმაც უმტყუნა ახალგაზრდა აფხაზს.

სრულიად ბუნებრივია, რომ ბათუს (მასთან ერთად მკითხველის) ბრალდება საზოგადოებასაც მიემართება, უფრო სწორედ კი ჰაჯი-უსუბს - გამზრდელს, რომელიც, ბათუს აზრით, პასუხისმგებელი იყო საფარ-ბეგის ცხოვრების იმ ნაწილზე, ბათუს გარეშე რომ გაატარა.

არც ის უნდა გაგვიკვირდეს, რომ ბათუ, რომელმაც მთებში თავისუფალი ადამიანის ცხოვრებით, რჯულის გარეშე იცხოვრა, სწორედ რჯულის (რელიგია აქ პირობითია) ქმედითობამ და მასზე დაყრდნობილმა აღზრდის სისტემამ დააეჭვა.

(მივაქციოთ ყურადღება, რომ აქ კიდევ ერთხელ იკვეთება ის წინააღმდეგობა, რომელიც „ორი პოეტის“ მსოფლმხედველობაში არსებობს).

მას შემდეგ, რაც ბათუმ „მიაგნო“ საფარ-ბეგის დანაშაულის მიზეზს, მან თითქოს შეუნდო ძიძიშვილს საქციელი და გამზრდელთან გააგზავნა. საფარ-ბეგი ჰაჯი-უსუბთანაც ადასტურებს, შეცოდება მაპატიო. თუმცა საკითხავია რამდენად გულისხმობდა აღმზრდელთან გაგზავნა პატიებას?

„პატიებაა, როდესაც ადამიანი ადამიანს შეუნდობს და რაღაცა მიზეზით ხელს იღებს შურისძიებაზე. თუმცა, ადამიანს მაინც არა აქვს ნება უმაღლესი მსაჯულის გადანყვეტილება შეცვალოს. ამიტომ პატიება უზუნაეს სამსჯავროზე გადაცემასაც გულისხმობს. ისე, როგორც მოძღვარმა შეუნდო გაბრიელს („გლახის ნაამბობი“ – ილია ჭავჭავაძე): „აქ მე შემინდვია და იქ ღმერთმა იცისო“. ბათუმ

საფარ-ბეგი ჰაჯი-უსუბთან გააგზავნა. მიუხედავად იმისა, რომ ჰაჯი-უსუბი მოძღვარი და სასულიერო პირია, ის მაინც არ ჩაითვლება უმაღლეს მსაჯულად, რადგან ის არ არის ღმერთი, რადგან მას თავის მოკვლაც შეუძლია...“ [არგანაშვილი 2013: 88]

გვრჩება შთაბეჭდილება, რომ ბათუმ თავიდან აიცილა კაცის-კვლის ცოდვა, რადგან ტრადიცია და ადათი არ აძლევდა საფარ-ბეგის მოკვლის უფლებას და შურისძიების მახვილი მოძღვარს გადასცა.

ბათუ თავისუფალი ადამიანის მსოფლმხედველობით დაუპირისპირდა ჰაჯი-უსუბის აღმზრდელობით რელიგიურ სისტემას და ერთგვარი აკრძალული ხერხით, თითქოს დაანგრია კიდეც ის.

თუ განვაზოგადებთ, ეს ბათუსა (აკაკი წერეთელი „გამზრდელი“) და განდევნილი ბერის (ილია ჭავჭავაძის „განდევნილი“) მარადიული დაპირისპირებაა, რამაც მეცხრამეტე საუკუნის ქართულ ლიტერატურაში მთელი სიმძაფრით იჩინა თავი.

აქ თავისუფალი ადამიანი „რჯულის ადამიანს“ უპირისპირდება. ეს „ძველი“ და „ახალი ადამიანის“ მარადიული კონფლიქტია. ჰაჯი-უსუბის აღმსარებლობა, ამ შემთხვევაში, იმდენად პირობითია, რომ მის პერსონაჟს ნებისმიერი მორწმუნე, ამ შემთხვევაში თუნდაც „განდევნილის“ (ილია ჭავჭავაძე) ბერიც წარმატებით ჩაანაცვლებდა.

ფაქტობრივად, ეს ბათუს („გამზრდელი“ - აკაკი წერეთელი) და ბერის („განდევნილი“ - ილია ჭავჭავაძე) დაპირისპირებაა.

ამდენად, როდესაც ბათუ საფარ-ბეგს ჰაჯი-უსუბთან აგზავნის, ამით ერთგვარ შეტყობინებასაც უგზავნის მას და მომხდარზე პასუხისმგებლობის აღებას ავალდებულებს. ბათუ და ჰაჯი-უსუბი „ერთ ენაზე“ საუბრობდნენ, საფარს არ შეეძლო ამ „შეტყობინების“ წაკითხვა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, უნდა ვივარაუდოთ, რომ ის არ ნავიდოდა ყაბარდოში. ახლა კი სრულიად დანდობილად მიდის გამზრდელთან, რადგან დარწმუნებულია, რომ თავისი უღირს საქციელს ის საკუთარი სისხლით გამოისყიდის.

უსაფუძვლოა იმის მტკიცება (ზოგიერთი კრიტიკოსის აზრით), რომ ბათუ საფარ-ბეგს ჰაჯი-უსუბთან დანაშაულის გაცნობიერების მიზნით აგზავნის. ამით მან დამნაშავეში სინანულის გრძნობა უნდა აღძრას. თუმცა ჩვენ ვხედავთ (მკითხველიც დარწმუნებულია ამაში), რომ საფარ-ბეგს გულწრფელი სინანული ბათუს მიერ მისი მხილებისთანავე აღედრა. ეს იქიდანაც ჩანს, რომ საფარ-ბეგი მორ-

ჩილად მიდის ყაბარდოში, რათა თავისი დანაშაულისთვის დამსახურებული სასჯელი მიიღოს.

გამზრდელი კი ზუსტად „კითხულობს“ ბათუს ქარაგმულ შეტყობინებას. და სიტყვებით - „მესმის, მესმის...“ ჰაჯი-უსუბი სწორედ ის აზრს ადასტურებს, რომ მან ბათუს ნათქვამი სწორად გაიგო. ამ მომენტიდან კი საფარ-ბეგმა სრულიად დაკარგა სიტუაციის შეფასების უნარი, რადგან მაშინაც კი, როცა ჰაჯი უსუბმა დამბაჩა ამოიღო, ის ჯერ კიდევ დარწმუნებული იყო, რომ გამზრდელის სამიზნე თვითონ გახდებოდა...

აქ თითქოს ავტორსაც სურს, რომ ჰაჯი-უსუბს პასუხისმგებლობა აეცილებინა:

„მაგრამ მარტო წვრთნა რას იზამს,
თუ ბუნებამც არ უშველა“

[წერეთელი 1960: 189].

დანაშაულის სიმძიმიდან გამომდინარე, ან გამზრდელს უნდა მოეკლა გაზრდილი (ეს უფრო დასაშვებია), ან... არა, ამგვარ დასასრულს ავტორიც კი ვერ წარმოიდგენდა...

აქ უკვე ცხადად გამოიკვეთა პოემაში არსებული ფარული კონფლიქტი - ჰაჯი-უსუბი ჩვენ თვალწინ, თვალსა და ხელს შუა ისე გაიზარდა, რომ ავტორის ნებას აღარ დაემორჩილა და „დამოუკიდებელი“ ნაბიჯი გადადგა.

(შეგახსენებთ, რომ პერსონაჟთა ამგვარი თვითნებობა, როდესაც ისინი ავტორის ნებას აღარ ემორჩილებიან, იშვიათია კლასიკურ ლიტერატურაში და ერთ-ერთ ამგვარ (მდიდარი წარმოსახვის ნაყოფი) შემთხვევას ჩვენ სწორედ „გამზრდელში“ ვხვდებით).

ჰაჯი უსუბი კარგად ხვდებოდა, რომ ბათუს დანაშაულზე გაცემულ მის პასუხს იმგვარი ექო უნდა გამოეცა, რომ მისი ხმა ყაბარდოდან აფხაზეთს მისწვდენოდა.

კავკასიის მთებში, სადაც სისხლი ყოველთვის წყალივით იღვრებოდა, ასეთი რეზონანსი მხოლოდ გამზრდელის თვითმკვლელობას თუ ექნებოდა.

ბათუსთვის კი, რომელიც არ იზიარებდა სინანულით დანაშაულის გამოსყიდვის შესაძლებლობას, მხოლოდ სისხლით დამონმებული პასუხი თუ იქნებოდა ყველაზე სანდო საბუთი მოძღვრის მხრიდან აღებული პასუხისმგებლობისა.

ამ გადაწყვეტილებით ჰაკი-უსუბმა ნერტილი დაუსვა, ერთი მხრივ, ბათუს ავანტიურისტულ ქმედებას, ხოლო, მეორე მხრივ, სამუდამო სინანულისთვის განირა საფარ-ბეგი.

ეს იყო იმ „შინაური კონფლიქტის“ დასასრულიც, რომელმაც მეცხრამეტე საუკუნეში ჩვენს ლიტერატურაში იჩინა თავი.

*

ავტორის შენიშვნა:

სტატიის ფინალში (მე-9-მე-10 გვ.) მტკიცებულებათა ის ლოგიკური ხაზი გამოვიყენე, რომელიც ამავე თემაზე შექმნილ ნერილში „ორი პოეტი - ორი განდეგილი“ ჩემი მსჯელობა ეყრდნობოდა (გამოყენებულ ლიტერატურაში ეს ნერილი მითითებულია). თუმცა, ვინაიდან ტექსტის ზუსტი ციტირება არ მომხდარა, საჭიროდ არ მივიჩნიე მისი ბრწყალეებში ჩასმა და შესაბამისი გვერდის მითითება.

ლიტერატურა:

არგანაშვილი 2013: არგანაშვილი გ. „ორი პოეტი - ორი განდეგილი“, ჟ. „ახალი საუნჯე“, 1, 2013;

წერეთელი 1990: წერეთელი ა. თხზულებანი, ტომი I, თბილისი, „საბჭოთა საქართველო“, 1988;

წერეთელი 1960: ჩვენი საუნჯე (აკაკი წერეთელი), თბილისი, „ნაკადული“, 1960;

ჭავჭავაძე 1988: ჭავჭავაძე ი. თხზულებანი, ტომი 1, თბილისი, „მეცნიერება“, 1987.

Gia Arganashvili

Hidden Conflict in Akaki Tsereteli's Poem *Gamzrdeli*

S u m m a r y

In recent years, taking into consideration political expediency (Abkhazian theme) and public interest, of Akaki Tsereteli's literary heritage his poem *Gamzrdeli* (the Tutor) has established itself as highly rated in the conventional ranked list of the writer's works (primarily with a reader's eye).

The interest in this poem is expressed felt in social network. However, some readers are more fascinated in the actual reality of the plot than artistic value of the text, and in order to satisfy their own curiosity, they deepen their knowledge in this direction.

In any case, their attempt serves to better familiarization with the poem and its popularization. Although it should also be noted that in a work of

fiction, the tendency to bring to the fore the true story can to some extent harm the artistic value of the literary text and neglect those universal problems that are shown in this poem.

The goal of our study is to display the high artistic level of the work and an attempt to make the reader see the hidden controversy beyond the everyday problems posed in the poem, the existence of which ranks this poem among the best works of classic literature.

The reader will probably be interested in what kind of hidden enmity we are talking about.

I think that the main motif of the work, which gives rise to the hostility between Batu and Sapar-Beg, is just a preparatory work for demonstration of the deeply hidden conflict caused by the ideological confrontation between Batu and Haji-lusub.

During the discussion, I will rely on the method of comparative analysis of literary texts (Akaki Tsereteli's "Gamzrdeli" and Ilia Chavchavadze "Gandegili"), that helps me to gain an insight into character of the main protagonists and understand the main idea of the work.

I would like to remind the reader that the Georgian critics noticed the similarity between these two works from the very beginning.

ხათუნა ბასილაშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

საბჭოთა და პოსტკოლონიური პერიოდის მთარგმნელობითი საქმიანობის მოკლე მიმოხილვა და ქართული თარგმანის თანამედროვე პრობლემები

თარგმნა აახლოებს ხალხებს და მათ სხვა ენებზე მოლაპარაკე ადამიანების შემოქმედებით ნაღვანს აცნობს, რის გამოც ის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანესია ინტელექტუალურ საქმიანობათა შორის. მხატვრული თარგმანი, როგორც კულტურათაშორისი დიალოგის ერთ-ერთი უმთავრესი ფორმა და ერების მიერ მსოფლიო კულტურაში შეტანილი წვლილის გაცნობის ძირითადი საშუალება, არა მხოლოდ კულტურების დაახლოების ინსტრუმენტია, არამედ ზოგადსაკაცობრიო ფასეულობებისა და ლიტერატურული ტენდენციებისა და ტრადიციების შექმნის ძლიერი მამოძრავებელი ძალაც.